

Penguin
Random
House

A fordítás alapja:

The Most Explosive Science Book in the Universe
First published in Great Britain, London, 2009

Copyright © Dorling Kindersley Limited, 2009
A Penguin Random House Company

Fordította © Nagy Györgyi Eszter, 2016

Szakmai lektor: Sivák Mónika

Szerkesztette: Türek Rita

HVG Könyvek
Kiadóvezető: Budaházy Árpád
Felelős szerkesztő: Szűcs Adrienn

ISBN 978-963-304-373-8

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel elektronikus, fényképes úton vagy más módon a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2016
Felelős kiadó: Szauer Péter

hvg könyvek
junior

www.hvgkonyvek.hu

Nyomdai előkészítés: HVG Press Kft.
Felelős vezető: Tóth Péter

A WORLD OF IDEAS:
SEE ALL THERE IS TO KNOW

www.dk.com

Nyomás: TBB, Szlovákia

Ralph Lazar
és Lisa Sweling által
közösségi védjegyként
bejegyzett. Minden
jog fenntartva.

Kövess engem!

Rocket Man vagyok,
és miközben végigszáguldok
ennek a könyvnek a lapjain,
a hátizsákomat tudományos
felfedezésekkel, a fejemet
pedig izgalmas tényekkel
tömöm meg, hogy a könyv
végén egy fantasztikus
meglepetéssel szolgáljak.

TARTALOM

- 8-9 MI A TUDOMÁNY?
- 10-11 ÉPÍTŐKÖVEK
- 12-13 A PERIÓDUSOS RENDSZER
- 14-15 MI AZ ANYAG?
- 16-17 AZ ANYAG
TULAJDONSÁGAI
- 18-19 KÉMIAI REAKCIÓK
- 20-21 PEZSGÉS, ROBBANÁS
- 22-23 SAVAK ÉS BÁZISOK
- 24-25 A KÉK BOLYGÓ
- 26-27 KEVERJÜK ÖSSZE!

Rólunk se feledkezz meg!

A könyvet lapozva mindig tartsd nyitva a szemed és keress minket! Veled tartunk a világegyetem hatalmas laboratóriumát felfedező emlékezetes utazáson – és bebizonyítjuk, hogy milyen klassz dolog a tudomány.

28-29 VEGYÉSZEK A HÁZBAN!
30-31 VÉGTELEN ENERGIA
32-33 JÓ REZGÉSEK
34-35 HŐHULLÁM
36-37 LEGYEN VILÁGOSSÁG!
38-39 A SZIVÁRVÁNYON TÚL
40-41 NYERS ERŐ
42-43 KEMÉNY MUNKA
44-45 MINDEN RELATÍV
46-47 ELLENÁLLHATATLAN
VONZERŐ

48-49 SOKKOLÓ VISELKEDÉS
50-51 SZIPORKÁZÓ
TALÁLMÁNYOK
52-53 ELEKTROKÉMIA
54-55 ÖTLETBÖRZE
56-57 A JÖVŐ TUDOMÁNYA
58-59 FOGALOMTÁR
60-61 NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ,
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

MI A TUDOMÁNY?

A testünket felépítő parányi atomoktól a világegyetem hatalmas bolygóig – a tudomány mindent tudni akar. Bár már eddig is számtalan leírás és magyarázat született az élő és az élettelen dolgok felépítéséről, tulajdonságairól és viselkedéséről, a tudósok folyton újabb és újabb kérdéseket tesznek fel, kísérleteket végeznek el és dolgokat fedeznek fel.

A tudományágak

A tudomány olyan, mint egy hatalmas, szerteágazó fa. Három fő ága a fizika, a kémia és a biológia, amelyek további, már kisebb területeket vizsgáló tudományágakra bomlanak. Ezek a tudományágak bármilyen sokfélék, mind összefüggenek egymással.

Itt indul a nagy tudománytúra!

TÚRA:
INDULÁSI PONT

Fizika

Az erővel és az energiával a fizika foglalkozik. Ide tartozik a mechanika, a hőtan, az elektromosság, a fénytán, az atom- és a magfizika. A fizika és a kémia az anyag élettelen formáival foglalkozó természettudományi ág.

VEGYÜNK
LENDÜLETET!

Napi egy alma...

Vigyázz
a fejedre!

Tartsd a szemed
azon az atomon!

Gyerünk,
hasítsd szét!

Ez nehéz
munka!

Próbáljuk ki
kerekekkel?

Magfizika

Ez a tudományág az atomoknak nevezett parányi részecskéket vizsgálja. Az atomfizikusok széthasítják az atomokat, hogy megvizsgálják központi részüket, az atommagot.

Mechanika

A biciklizéstől a bolygók keringéséig minden mozgást és a mozgásokat létrehozó erőket a mechanika írja le.

Kémia

A kémia az anyagok összetételét és egymással való reakcióit vizsgálja. A kémikusok felbontják az anyagokat, hogy megtudják, miből állnak, és az alkotóelemeket összevegyítve megfigyelik, hogyan hatnak egymásra.

DOLGOZÓ
VEGYÉSZEK

VEGYÉZ,
LÉPCSŐ!

Hogy keveredtem
én ide?

FÖLDSZINT

Szerves kémia

Elsősorban az élőlények nélkülözhetetlen alkotóelemeit, a szénvegyületeket tanulmányozza. A szén fontos alapanyaga a fosszilis tüzelőanyagoknak, gyógyszereknek és műanyagoknak is, ezért dolgoznak szerves kémiával foglalkozó vegyészek a gyógyszer-, a kőolaj- és a műanyagiparban.

Mit csinálnak ezekkel
a műanyag zacskókkal?

Készíts belőlük
üzemanyagot!

Biológia

A biológia az állatok és a növények felépítését és viselkedését vizsgálja. Az élő szervezetekben végbemenő kémiai folyamatokat a biológia és a kémia együttese, a biokémia tanulmányozza.

Hangya-
támadás!

NÖVÉNYEK
ÉS ÁLLATOK

Egy bogár élete.

Hé, nem illik
bámulni!

Zoológia és botanika

Az állatokat tanulmányozó tudományterület a zoológia, a növényekkel pedig a botanika foglalkozik. Sok városban található állat- és növénykertek.

Micsoda
lábak!

Milyen szép csillag!

Asztronómia

A csillagok, bolygók és a világegyetem tudománya az asztronómia.

Egyik területe az asztrófizika, amely az űrbéli objektumok felépítését tanulmányozza, a másik a kozmológia, amely a világegyetem fejlődésével foglalkozik.

Római számok: MCMLXV + XLVIII =

Arab számok: 1965 + 44 = 2009

Matematika

A számokat és alakzatokat tanulmányozó tudományág. A matematika gondoskodik a megfigyelések mérését és rögzítését elősegítő módszerekről, illetve a tudományos törvények leírásának nyelvezetéről.

Ketchup nincs hozzá?

Szervetlen kémia

A szervetlen kémiával foglalkozó tudósok olyan anyagokat vizsgálnak, amelyek egyáltalán nem vagy csak kis mennyiségben tartalmaznak szén. Általában a só-, a sav-, a műtrágya- és a kerámiagyártásban dolgoznak.

Kész a kaja!

Genetika

A növények, az állatok és az ember generációról generációra átörökített tulajdonságait vizsgálja. Gregor Mendel (1822–1884) a borsót tanulmányozva fedezte fel az öröklődést.

Cicc-cicc!

Tudományos módszer

Tudományos szempontból csak az tekinthető ténynek, ami bizonyítható. A tudósok különböző módszereket dolgoznak ki állításaik ellenőrzésére és annak igazolására, hogy azok igazak-e vagy hamisak. Az elméletek kísérletekkel történő bizonyítását tudományos módszernek nevezzük.

Hipotézis

A tudósok egy jelenségre első lépésként kigondolnak egy magyarázatot. Ezt a megalapozott sejtést hipotézisnek nevezzük. Benjamin Franklinnek (1706–1790) például az volt a hipotézise, hogy a villámlás az elektromosság egy formája.

Kísérlet

Ezután következik a kísérletnek nevezett tudományos eljárás, amellyel ellenőrzik, hogy a hipotézis igaz-e vagy sem. A kísérleteket többször is el kell végezni, hogy igazolják az eredmények helyességét.

Megfigyelés

A tudósok megfigyelik, hogy mi történik, és ahol lehet, méréseket végeznek. Az adatok lejegyzése minden tudományos kísérlet fontos része, hiszen később ezeken alapul egy tudományos tény bizonyítása.

A madzagon lógó kulcs elektromosan töltötté vált, így a villámnak az elektromosság egy formájának kell lennie.

Megrázó!

IRÁNY FEL!

Elmélet

Egy hipotézis ellenőrzése során a tudósok több állításból álló elméletet dolgoznak ki, hogy a kísérletek eredményei alapján magyarázattal szolgáljanak a megfigyelt eseményekre.

Apukámat keresem.

Vajon a villámlás elektromosság?

Micsoda szikra!

Gyerünk, te villám...

Biztonságos ez a kísérlet?

Heuréka!

Csapj a sárkányba!

Rendet!

Juj!

Törvény

Egy kísérlet akár egy új tudományos törvény megalkotásához is vezethet. A törvények leírják, hogy bizonyos körülmények hatására mi történik, azt azonban nem magyarázzák meg, hogy miért. Az ismeretek bővülésével a törvények megváltozhatnak.

ÉPÍTŐKÖVEK

A tudósok évszázadokig úgy hitték, hogy minden anyag legkisebb alkotóeleme az atom. Ez a görög eredetű szó azt jelenti: „oszthatatlan”. Ma már tudjuk, hogy az atomokat még kisebb, ún. elemi részecskék alkotják. Az, hogy ezekből a részecskékből oxigén, szén, arany vagy más atom jön-e létre, a különböző elemi részecskék számától függ. Azokat a reakciókat, amelyek az atomokat elemi részecskékre bontják, nukleáris reakcióknak nevezzük.

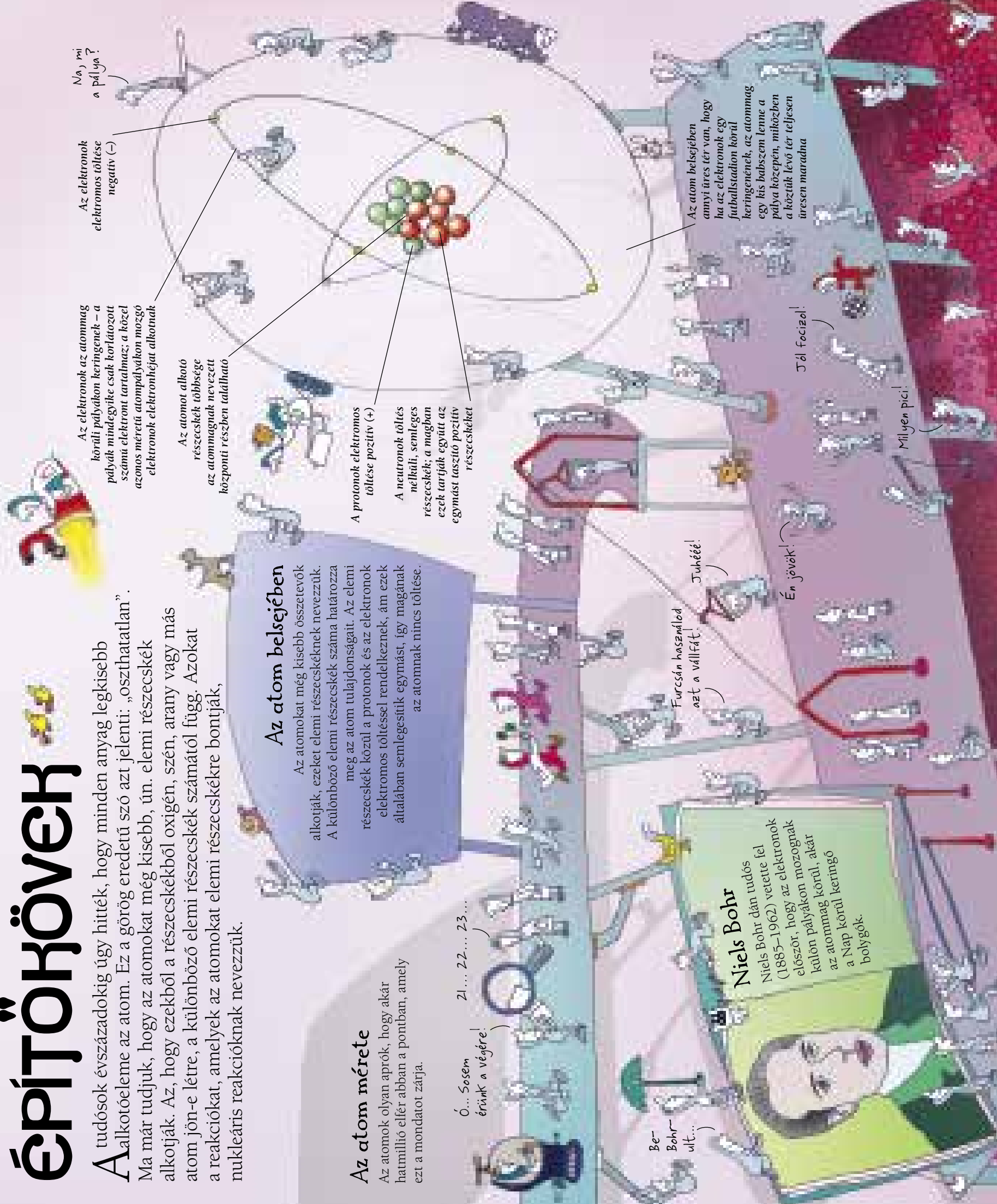
Az atom mérete

Az atomok olyan aprók, hogy akár hatmillió elfér abban a pontban, amely ezt a mondatot zárja.

Ó... Sosem érünk a végére!

Az atom belsejében

Az atomokat még kisebb összetevők alkotják, ezeket elemi részecskéknak nevezzük. A különböző elemi részecskék száma határozza meg az atom tulajdonságait. Az elemi részecskék közül a protonok és az elektronok elektromos töltéssel rendelkeznek, ám ezek általában semlegesítik egymást, így magának az atomnak nincs töltése.

Na, mi a pálya?

Az elektronok elektromos töltése negatív (-)

Az elektronok az atommag körüli pályákon keringenek – a pályák mindegyike csak korlátozott számú elektront tartalmaz; a közel azonos méretű atompályákon mozgó elektronok elektronhéjat alkotnak

Az atomot alkotó részecskék többsége az atommagnak nevezett központi részben található

A protonok elektromos töltése pozitív (+)

A neutronok töltés nélküli, semleges részecskék; a magban ezek tartják együtt az egymást taszító pozitív részecskéket

Az atom belsejében annyi üres tér van, hogy ha az elektronok egy futballstadion körül keringenének, az atommag egy kis babszem lenne a pálya közepén, miközben a közöttük lévő tér teljesen üresen maradna

Jól focizol!

Milyen kicsi!

Furcsán használod azt a villfát!

Juhééé!

Én jövök!

Niels Bohr

Niels Bohr dán tudós (1885–1962) vetette fel először, hogy az elektronok külön pályákon mozognak az atommag körül, akár a Nap körül keringő bolygók.

Be-Bohr-ult...

Elemek

Azt, hogy milyen atomról beszélünk, az atommagban lévő protonok száma határozza meg. A szénatomban például hat proton van, a hidrogénatomban csak egy. Az elemek olyan anyagok, amelyek azonos protonszámú atomokból állnak.

Kötések

Az atomok osztoznak az elektronjaikon vagy átadják őket egymásnak, ezáltal telített külső elektronhéjak alakulnak ki.

Hidrogén

Oxigén

Molekula

Ha két vagy több atom egymással kapcsolódik, molekulákat hozhatunk létre. Ilyen például a fenti, két atomból álló oxigénmolekula. Egy oxigénatomnak mások a jellemzői, mint egy oxigénmolekulának.

OXIGÉN
(O₂)

Kettős
kötés

Kötés

Vegyület

A többféle atomból álló molekulákat vegyületeknek nevezzük. Ilyen például a víz, amely egy oxigénatomból és két kapcsolódó hidrogénatomból áll.

VÍZ
(H₂O)

Kovalens kötés

Amikor az atomok közösen használják néhány külső elektronjukat, kovalens kötésről beszélünk. Két oxigénatom úgy alkot egy molekulát, hogy a külső héjaikon négy elektront osztoznak, így mindkét atomnak nyolc elektront tartalmazó telített külső héja lesz.

Fémek kötése

A fémekben egyetlen atomnak sincsenek saját külső elektronjai, hanem ezek szabadon mozognak az atomok között. Az elektronok áramlása miatt a fémek gyorsan és könnyedén vezetik a hőt és az elektromos áramot.

Ionkötés

Ionkötés jön létre, amikor egy ion – azaz egy pozitív vagy negatív töltésű részecske – kapcsolódik egy másik ionhoz. A konyhasóban, azaz nátrium-kloridban, a nátrium pozitív töltésű lesz, miközben egy elektront átad a klórnak, amely így negatív töltésűvé válik. Az elleniões töltések vonzzák egymást, így az ionok között ionkötés jön létre.

Elektron-
átadás.

Nátrium

Klór

Oxigén

osztoszi jó!

Hő-
rútkk!

Fématomok

Kapcsolat-
ban vagyunk

Linus Pauling

Linus Pauling (1901–1994) amerikai tudós – aki két Nobel-díjat (1954-ben kémiai, 1962-ben Nobel-békedíjat) kapott – fedezte fel, hogy az atomok külső héján lévő elektronok hogyan befolyásolják az atomok közötti kötéseket.

Másodrendű kötések

Amikor egy molekulában a közös elektronok közelebb vannak az egyik atomhoz, kissé negatívabb töltést kölcsönöznek neki, a távolabbi atom viszont kissé pozitívabb töltésű lesz. Az egyik molekula töltéssel rendelkező része odavonzza a másik molekula ellenkező töltésű végét, így ezek között gyenge, ún. másodrendű kötés alakul ki, mint a képen látható ammóniamolekula esetében.

AMMÓNIA
(NH₃)

Hidrogén

Nitrogén